بررسی هیجان خواهی در افراد معتاد و عادی با توجه به جنسیت

زینب خانجانی[1]، نفیسه فخرائی[2]، رحیم بدری[3]

چکیده

زمینه و هدف: از عوامل مؤثر در گرایش به سوء مصرف مواد عوامل شخصیتی است. در میان ارزیابی‌های شخصیتی، هیجان خواهی پیش‌بینی قوی را برای شروع اولیه انواع سوء مصرف مواد نشان داده است. هدف این پژوهش، تعیین سطح هیجان خواهی در افراد معتاد و عادی با توجه به جنسیت است.

مواد و روش‌ها: این مطالعه، به روش پس- رویدادی بر روی ۹۰ نفر (با دامنه سنی ۴۰-۲۰ سال) از مراجعین به مراکز بهزیستی و مراکز درمان سر پایی در بخش‌های مختلف شهر تبریز و مرند در سال ۱۳۸۸ انجام شد که به طور تصادفی با روش نمونه‌برداری در دسترس انتخاب شده بودند. گروه مورد بر مبنای ملاک‌های تشخیصی DSM-IV-TR به سوء مصرف یا وابستگی به مواد آمفتامین مبتلا بودند. گروه دیگر، ۶۰ نفر مرد، ۳۰ نفر زن از افراد عادی جامعه که اعتیاد نداشتند از بین اقوام، همسایگان و دوستان انتخاب شدند. مجموع نمونه شامل ۱۸۰ نفر بود. برای جمع‌آوری داده‌ها از آزمون هیجان خواهی Zuckerman استفاده شد. برای تحلیل آماری از آزمون تحلیل واریانس چند متغیره و آزمون پیگیری (LSD) استفاده شد.

یافته‌ها: تفاوت معنی‌داری بین گروه معتاد و عادی در هیجان خواهی کلی و زیر مقیاس‌های آن شامل ماجراجویی، ملال‌پذیری، تنوع طلبی و هیجان خواهی نشان دادند و افراد معتاد در هیجان خواهی کلی و زیر مقیاس‌های هیجان خواهی نسبت به افراد عادی بالاتر بودند. همچنین مردان معتاد نسبت به زنان معتاد در هیجان خواهی، تنوع طلبی، ماجراجویی و هیجان خواهی کل بالاتر از زنان بودند. اما بین زنان و مردان معتاد در مؤلفه‌های ملال‌پذیری، تجربه طلبی و گریز از بازداری تفاوت معنی‌دار نبود.

نتیجه‌گیری: اعتیاد به عنوان یک آسیب اجتماعی، هیچ گاه به طور کامل ریشه کن نخواهد شد، اما با تدبیر، اندیشه و تلاشی مخلصانه حداقل می‌توان آن را به کنترل در آورد. ارزیابی ویژگی‌های شخصیتی و هیجان خواهی در معتادان در بر دارنده اطلاعات مهمی برای تعریف، شناسایی و درمان این گروه است.

واژه‌های کلیدی: هیجان خواهی، مؤلفه‌های هیجان خواهی، سوء مصرف مواد، جنسیت.

نوع مقاله: پژوهشی

دریافت مقاله: ۱۳۸۹/۹/۱۰ پذیرش مقاله: ۱۳۹۰/۴/۶

۱- دانشیار، گروه روان‌شناسی، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران. (نویسنده مسؤول) Email: zeynabkhanjani@yahoo.com
۲- کارشناس ارشد روان‌شناسی عمومی، گروه روان‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی تبریز، تبریز، ایران.
۳- استادیار، گروه روان‌شناسی، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران.

[Downloaded from rbs.mui.ac.ir on 2026-11-28]
[DOR: 20.1001.1.17352029.1390.9.4.8.1]

مقدمه

اعتیاد به مواد مخدر واقعیتی دردناک به ویژه در مورد نوجوانان و جوانان می‌باشد و یکی از مهم‌ترین مشکلات اجتماعی، اقتصادی و بهداشتی است که عوارض ناشی از آن تهدیدی جدی برای جامعه بشری محسوب شده، موجب رکود اجتماعی در زمینه‌های مختلف می‌شود. همچنین ویـــرانگری‌های حاصل از آن زمینه‌ساز سقوط بسیاری از ارزش‌ها و هنجارهای فرهنگی و اخلاقی شده، بدین ترتیب سلامت جامعه را به طور جدی به مخاطره می‌اندازد (۱). در گرایش به مواد، عوامل متعدد زیستی، اقتصادی، اجتماعی، فردی دخیل است. از جمله عوامل مخاطره‌آمیز فردی، شرایط دوره نوجوانی، استعداد ارثی، صفات شخصیتی، نگرش مثبت به مواد و تأثیر خوشایند مواد بر بعضی از افراد قابل توجه است و در این میان استعداد ارثی و صفات شخصیتی جایگاه ویژه‌ای در شناسایی افراد پرخطر دارد و با شناسایی این افراد، علاوه بر سهولت پیشگیری، مراحل درمان و توان‌بخشی نیز در صورت لزوم سریع‌تر قابل شروع هستند (۲).

هیجان خواهی (Sensation seeking) یکی از ابعاد شخصیتی است که افراد به میزان متفاوتی از آن برخودارند. برخی بسیار هیجان طلبند و برخی بسیار کم و تعدادی در میان این دو گروه قرار می‌گیرند (۱). افراد هیجان خواه برای به دست آوردن سطح برانگیختگی بهینه دست به کارهای مختلفی می‌زنند. آن‌ها با افراد مختلفی معاشرت می‌کنند، نه به دلیل این که بر دیگران تأثیر بگذارند، بلکه به دنبال تحریک هستند (۳). Zukerman دریافت که ۷۴ درصد از دانشجویانی که هیجان خواهی بالایی داشتند یک یا بیش از یک نوع مواد مخدر مصرف می‌کردند. این میزان در دانشجویان با هیجان خواهی پایین، ۳۲ درصد بود. Zukerman معتقد است که جنس و سن از متغیرهایی به حساب می‌آیند که بیشترین ارتباط با هیجان خواهی دارند (۴).

تحقیقات متعددی در زمینه ارتباط سوء مصرف مواد با ساختار شخصیتی در ایران انجام شده است، از جمله ارجی و همکاران (به نقل از بخشی‌پور و علیلو) (۳)، حاج سید جوادی و همکاران (۵) و رستمی (۶) از هیجان خواهی به عنوان عامل مستعد کننده سوء مصرف مواد حمایت کرده‌اند.

در مطالعه طولی دیگر، Huth با بررسی رابطه بین ویژگی‌های شخصیتی، هیجان خواهی و تفاوت‌های جنسی در گرایش به رفتارهای خطر آفرین از جمله سوء مصرف مواد و الکل و روابط جنسی بدون ایمنی در ۴۷ دانشجوی کارشناسی (۲۲ زن و ۲۵ مرد)، آشکار ساخت که توافق‌پذیری و با وجدان گرایی پایین در هر دو جنس و برون‌گرایی، تنها در زنان هیجان خواه نقش به سزایی دارد (۷). در تحقیق دیگری Martin و همکاران (۸)، Magid و همکاران (۹)، Jones و Lejuez (۱۰) و Galizio و همکاران (۱۱) نیز با مقایسه رفتار هیجان خواهی، تکانش‌گری و انجام کارهای پر مخاطره‌آمیز در دو گروه از افراد با وابستگی شدید مواد و افراد عادی، بدین نتایج دست یافتند که هیجان خواهی و تکانش‌گری در مصرف مواد ارتباط مثبتی دارد. Crawford و همکاران با بررسی ۱۲۰۶ نفر دانش‌آموز آشکار ساختند که رشد هیجان خواهی در مدارس متوسط سهم مهمی در پیش‌بینی مصرف مواد، سیگار، الکل و ماری جوانا دارد و مرحله اولیه هیجان خواهی با استعمال سیگار در مدارس شروع می‌شود (۱۲). Teichman و همکاران در بررسی یک نمونه ۱۹۰۰ نفری از نوجوانان هیجان خواه ۱۹-۱۴ ساله به مدت ۱۲ ماه برای مصرف الکل و سوء مصرف مواد، نشان داد که هیجان خواهی بیشتر از افسردگی و اضطراب در مصرف مواد تأثیر دارد و همچنین آن‌ها پی بردند که هیجان خواهی در میان پرهیز کنندگان، شروع کنندگان همه مواد یکسان نیست (۱۳). همچنین Dom و همکاران در بررسی مقایسه‌ای انجام شده در رابطه با تکانش‌گری و هیجان خواهی در ۶۲ نفر از افراد تازه مصرف کننده الکل با ۶۸ نفراز افرادی که مدتی طولانی الکل مصرف می‌کردند، به این نتایج دست یافتند که افرادی که مصرف الکل را به تازگی شروع کرده‌اند نسبت به افرادی که مدتی طولانی الکل مصرف می‌کردند، تکانش‌گری بالا و هیجان خواهی زیادی داشتند (۱۴). همچنین نتایج بررسی Franken و Muris در ۲۷۶ نفر

[Downloaded from rbs.mui.ac.ir on 2026-11-28]

[DOR: 20.1001.1.17352029.1390.9.4.8.1]

دانشجو حاکی از آن بود که تکانش‌گری، هیجان خواهی و تنوع طلبی با مصرف الکل و مواد رابطه مثبت دارد (۱۵). در بررسی ۱۰۰ معتاد مرد و زن ۱۳ تا ۵۰ ساله توسط kozlov و Rokhlina در عوامل مستعد کننده پیش اعتیادی، حاکی از آن بود که همه بیماران ویژگی‌های شخصیتی نابهنجار مانند تحریک‌پذیری بالا برای نشاط، اختلال عاطفی پیش‌رونده مانند کج خلقی، افسردگی، بی تفاوتی، تهییج‌پذیری، اختلال عملکرد روانی اجتماعی، علایق کاهش یافته، هیجان غیر طبیعی، اختلال کنترل تکانه، کاهش اخلاق و منطق و فراموشی زود گذر را دارند (۱۶). در مطالعه‌ای که Hittner و Swickert در رابطه با مصرف الکل در ۶۰ نفر و هیجان خواهی انجام شد، نتایج تحلیل اجزای هیجان خواهی نشان داد که گریز از بازداری رابطه قوی با مصرف الکل دارد و این رابطه در میان سفید پوستان قفقازی بیشتر بود (۱۷).

با نگاهی به آمار روز افزون اعتیاد به مواد مخدر به‌خصوص اشاعه آن در نوجوانان و جوانان نشان می‌دهد که نسل جوان که باید در جهت سازندگی و پیشرفت جامعه مشارکت داشته باشد در دام اعتیاد به هدر می‌روند. از این رو لازم است بررسی‌های وسیع و عمیقی در مورد شناسایی عوامل زمینه‌ساز اعتیاد انجام گیرد. چون پدیده اعتیاد، ارتباط تنگاتنگی با فرهنگ و اعتقادات مذهبی، شرایط اقتصادی، اجتماعی و پیشینه تاریخی هر کشوری دارد، از این رو، تکیه بر پژوهش‌های خارجی چندان مفید نخواهد بود، بلکه به بررسی‌های منطقه‌ای و کشوری نیاز اساسی وجود دارد. اگر چه در سال‌های اخیر پژوهش‌هایی در مورد معتادان انجام شده، اما در حیطه هیجان خواهی که بیش‌بینی کننده اعتیاد باشد، مطالعات اندک است. به نظر می‌رسد که کمبود یافته‌ها در این حیطه مهم پژوهش در کشوری که با مسأله ترانزیت مواد مخدر مواجه است، لازمه انجام چنین پژوهش‌هایی را توجیه کند. به همین لحاظ، تحقیق حاضر در جهت چنین ضرورتی طراحی شده است و هدف آن بررسی هیجان خواهی در افراد معتاد و عادی می‌باشد.

مواد و روش‌ها

طرح پژوهش حاضر با توجه به ماهیت موضوع و اهداف مورد نظر، از نوع تحقیقات پس- رویدادی است. این روش، بر روی ۹۰ نفر با ۵/۳۸ ± ۲۸/۴۱ از مراجعین به مراکز بهزیستی و مراکز درمان سر پایی در بخش‌های مختلف شهر تبریز و مرند در سال ۱۳۸۸ انجام شد، که به طور تصادفی با روش نمونه‌برداری در دسترس انتخاب شده بودند. گروه مورد بر مبنای ملاک‌های تشخیصی DSM-IV-TR به سوء مصرف یا وابستگی به مواد آمفتامین مبتلا بودند و از شروع اعتیاد آن‌ها حداقل سه سال می‌گذشت. گروه دیگر، ۶۰ نفر مرد، ۳۰ نفر زن با (میانگین سن ۴/۴۱ ± ۲۷/۷۱ از افراد عادی جامعه که اعتیاد نداشته، از نظر ویژگی‌های جمعیت شناختی (سن و تحصیلات و وضعیت تأهل و محل سکونت) با افراد معتاد همتا و یکسان بودند، از بین اقوام، همسایگان و دوستان انتخاب شدند. مجموع نمونه شامل ۱۸۰ نفر بود.

ابزار سنجش

آزمون هیجان خواهی Zukerman: Zukerman فرم‌های مختلفی برای تعیین میزان هیجان خواهی افراد پیشنهاد کرده است. شکل پنجم آن برای اولین بار در کشورمان توسط محوی شیرازی هنجاریابی شد تا مواد این مقیاس با فرهنگ ایرانی منطبق شود. پرسش‌نامه این مقیاس ۴۰ ماده از ۱ تا ۴۰ با دو عبارت الف و ب در هر ماده است. آزمودنی پس از خواندن هر ماده باید با صداقت در یکی از مربعات مربوطه به هر ماده علامت بگذارد. اگر پاسخ وی هماهنگ با کلید نمره‌گذاری باشد در ازای هر پاسخ هماهنگ با کلید یک نمره دریافت می‌کند. پس از شمارش نمرات آزمودنی که از صفر تا ۴۰ می‌تواند در نوسان باشد، نمره هیجان خواهی فرد مشخص می‌شود. سپس این نمرات را می‌توان بر اساس میانگین و انحراف استاندارد تبیین کرد. به طور مثال آزمودنی دارای هیجان خواهی متوسط، پایین و خیلی پایین، بالاتر از متوسط، بالا و خیلی بالا خواهد بود. واریانس کل سؤالات در ابزار استاندارد شده برابر با ۸/۵۷۷۲، واریانس کل تست ۳۸/۹۳، میانگین تست ۲۱/۰۲، انحراف

[Downloaded from rbs.mui.ac.ir on 2026-11-28]
[DOR: 20.1001.1.17352029.1390.9.4.8.1]

استاندارد مقیاس ۶/۲۴، اعتبار کل تست ۰/۷۸۱ و خطاای استاندارد کل تست برابر ۲/۹۲ است (۱۸).

یافته‌ها

به منظور بررسی تفاوت جنسیت با هیجان خواهی کل و مؤلفه‌های هیجان خواهی گروه عادی و معتاد از آزمون تحلیل واریانس چند متغیره استفاده شد که نتایج در زیر نشان داده می‌شود.

جدول ۱. نتایج تحلیل واریانس چند متغیری برای گروه و جنسیت در هیجان خواهی و مؤلفه‌های هیجان خواهی

متغیر وابسته	منبع تغییرات	مجموع مربعات	درجه ازادی	میانگین مربعات	مقدار F	سطح معنی‌داری
هیجان خواهی	گروه	۱۰۳۷/۰۰	۱	۱۰۳۷/۰۰	۹۴/۵۷	۰/۰۱
	جنسیت	۱۹۸/۰۲	۱	۱۹۸/۰۲	۱۸/۰۶	۰/۰۱
	گروه* جنسیت	۱۹/۱۴	۱	۱۹/۱۴	۱/۷۵	۰/۰۱۹
	خطا	۱۹۲۹/۹۱۷	۱۷۶	۱۰/۹۶۵		
	کل	۲۲۹۵۳/۰۰	۱۸۰			
تجربه طلبی	گروه	۹۸/۱۸	۱	۹۸/۱۸	۵۸/۷۵	۰/۰۱
	جنسیت	۴/۴۴	۱	۴/۴۴	۲/۶۶	۰/۱۰
	گروه* جنسیت	۰/۷۱	۱	۰/۷۱	۰/۴۳	۰/۵۲
	خطا	۲۹۴/۱۰۰	۱۷۶	۱/۶۷۱		
	کل	۵۱۵۷	۱۸۰			
ماجرا جویی	گروه	۲۰/۵۴	۱	۲۰/۵۴	۲۵/۹۱	۰/۰۱
	جنسیت	۰/۷۱	۱	۰/۷۱	۰/۹۰	۰/۳۴
	گروه* جنسیت	۵/۸۸	۱	۵/۸۸	۷/۴۱	۰/۰۱
	خطا	۱۳۹/۵۶۷	۱۷۶	۰/۷۹۳		
	کل	۱۶۴۶/۰۰	۱۸۰			
ملال‌پذیری	گروه	۵۹/۲۱	۱	۵۹/۲۱	۷۲/۰۹	۰/۰۱
	جنسیت	۴/۴۴	۱	۴/۴۴	۵/۴۱	۰/۰۲
	گروه* جنسیت	۲/۵۰	۱	۲/۵۰	۳/۰۴	۰/۰۸
	خطا	۱۴۴/۵۶۷	۱۷۶	۰/۸۲۱		
	کل	۱۹۶۴	۱۸۰			
تنوع طلبی	گروه	۸/۷۱	۱	۸/۷۱	۹/۱۲	۰/۰۱
	جنسیت	۶/۹۴	۱	۶/۹۴	۷/۲۷	۰/۰۱
	گروه* جنسیت	۷/۵۱	۱	۷/۵۱	۷/۸۶	۰/۰۱
	خطا	۱۶۸/۱۳۳	۱۷۶	۰/۹۵۵		
	کل	۱۱۴۷/۰۰	۱۸۰			
گریز از بازداری	گروه	۱/۶۰	۱	۱/۶۰	۰/۸۳	۰/۳۶
	جنسیت	۲/۵۰	۱	۲/۵۰	۱/۳۰	۰/۲۶
	گروه* جنسیت	۰/۷۱	۱	۰/۷۱	۰/۳۷	۰/۵۴
	خطا	۳۳۸/۵۰۰	۱۷۶	۱/۹۲۳		
	کل	۵۷۴/۰۰	۱۸۰			
کل	گروه	۱۶۵۹/۸۰	۱	۱۶۵۹/۸۰	۱۰۵/۰۷	۰/۰۱
	جنسیت	۱۴۳/۱۴	۱	۱۴۳/۱۴	۹/۰۶	۰/۰۱
	گروه* جنسیت	۰/۰۰	۱	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۳۹
هیجان خواهی	خطا	۲۹۴/۱۰۰	۱۷۶	۱/۶۷۱		
	کل	۵۱۵۷	۱۸۰			

[Downloaded from rbs.mui.ac.ir on 2026-11-28]

[DOR: 20.1001.1.17352029.1390.9.4.8.1]

خطا	۲۷۸۰/۲۸۳	۱۷۶	۱۵/۷۹۷
کل	۷۰۹۹۴/۰۰	۱۸۰	

نتایج آزمون تحلیل واریانس چند متغیری برای مقایسه میانگین هیجان خواهی و مؤلفه‌های هیجان خواهی در دو گروه عادی و معتاد نشان داد که در مؤلفه هیجان خواهی، تجربه طلبی، ماجراجویی، ملال‌پذیری، تنوع طلبی، در هیجان خواهی کل، تفاوت معنی‌داری بین دو گروه معتاد و عادی وجود دارد. ولی در مؤلفه گریز از بازداری تفاوت معنی‌داری بین دو گروه معتاد و عادی وجود ندارد. همچنین نتایج جدول حاکی از آن است که تفاوت معنی‌دار بین جنسیت در هیجان خواهی ملال‌پذیری، تنوع طلبی، هیجان خواهی کل دیده می‌شود. همچنین با نگاهی به جدول مشاهده می‌شود که تفاوت آماری معنی‌داری در اثر تعاملی جنسیت و گروه در ماجراجویی و تنوع طلبی وجود دارد.

با توجه به این که در آزمون تحلیل واریانس چند متغیری، میزان تفاوت بین چهار گروه زنان و مردان معتاد و عادی در مؤلفه‌های هیجان خواهی و هیجان خواهی کلی معنی‌دار می‌باشد. از این رو با استفاده از آزمون پیگیری (LSD) نشان داده شده است که افراد معتاد در هیجان خواهی کل و زیر مقیاس‌های آن شامل هیجان خواهی تجربه طلبی، ماجراجویی، ملال‌پذیری، تنوع طلبی نسبت مردان عادی بالاتر بودند. همچنین مردان معتاد نسبت به زنان معتاد در هیجان خواهی، تنوع طلبی، ماجراجویی و هیجان خواهی کل بالاتر از زنان بودند. اما بین زنان و مردان معتاد در مؤلفه‌های ملال‌پذیری، تجربه طلبی و گریز از بازداری تفاوت معنی‌دار نبود.

بحث و نتیجه‌گیری

یافته این پژوهش حاکی از آن است که افراد با وابستگی یا سوء مصرف مواد در هیجان خواهی کلی و زیر مقیاس‌های آن تفاوت معنی‌داری با افراد عادی دارند و افراد معتاد در هیجان خواهی و زیر مقیاس‌های هیجان خواهی بالاتر هستند. این یافته با نتایج دیگر مطالعات نیز هماهنگ و هم‌سو است (۲۳-۱۹، ۱۷-۱۴، ۱۱، ۱۰، ۸، ۶، ۴).

Fillmore و همکاران تأثیر الکل را در پردازش اطلاعات و کنترل بازداری در افراد هیجان خواه بررسی کردند و دریافتند که افراد هیجان خواه پردازش اطلاعات و کنترل بازداری کمتری نسبت به افراد با هیجان خواهی پایین دارند. چون افراد هیجان خواه تأثیرات مصرف مواد را بیشتر تجربه می‌کنند. این یافته‌ها روشن کرد که هیجان خواهی با مصرف مواد ارتباط مثبت دارد (۲۴).

این نتیجه مؤید این مطلب است که میزان درجه هیجان خواهی در افراد، با خطر ابتلا به سوء مصرف مواد در ارتباط است و به عبارتی هر چه میزان درجه هیجان خواهی فرد بالاتر باشد، احتمال ابتلای وی به مواد بیشتر خواهد بود. در طول سال‌های اخیر مصرف مواد، منجر به گسترش بیماری‌های نظیر ایدز و هپاتیت شده است، که به نظر می‌رسد همه‌گیری این بیماری‌ها بیش از مصرف مواد، جان انسان‌ها را به مخاطره انداخته‌اند. بنابراین، از این ارتباط می‌توان در شناسایی افراد در معرض خطر ابتلا به سوء مصرف مواد استفاده نمود و سبب حمایت جدی سیاست‌گذاران از برنامه‌های کاهش آسیب شد.

در جامعه ما که شرایط لازم برای پر کردن اوقات فراغت جوانان به شکلی مناسب و همچنین روش‌های مثبت کنترل هیجان‌ها، به‌اندازه کافی یا شاید بسیار کم وجود دارد، به خصوص در افراد با سطح اقتصادی- اجتماعی پایین، این موضوع قابل تبیین است که جوانان هیجان‌خواه بالا از طریق روش‌های غیر منطقی همچون مصرف مواد سعی در افزایش انگیختگی بنمایند.

یافته دیگر، حاکی ازآن بود که مردان معتاد در سه مقیاس هیجان خواهی شامل هیجان خواهی، تجربه طلبی، ماجراجویی و هیجان خواهی کلی بالاتر از زنان معتاد هستند و مردان غیر معتاد نیز در دو زیر مقیاس شامل هیجان خواهی و ملال‌پذیری و در هیجان خواهی کلی از زنان غیر معتاد

[Downloaded from rbs.mui.ac.ir on 2026-11-28]
[DOR: 20.1001.1.17352029.1390.9.4.8.1]

بالاتر هستند. آن چه در مردان و زنان غیر معتاد مشترک است بالاتر بودن در هیجان خواهی کلی و در زیر مقیاس هیجان خواهی می‌باشد. این یافته پژوهش حاضر با یافته‌های Sutker و همکاران (۲۵)، Scourfield و همکاران (۲۶) و Carton و همکاران (۲۷) هماهنگ است. شاید بتوان این تفاوت اساسی را به تفاوت‌های زیستی زنان و مردان و از سوی دیگر به گرایشات فرهنگی جوامع برای سوق دادن زنان به سوی ثبات و یکنواختی نسبت داد. احتمال دارد بشر خود در طی سال‌ها تجربه تاریخی آموخته که زنان به عنوان مادران و مراقبان کودکان همواره باید از خطرات و هیجانات شدید دوری کنند تا بتوانند نسل بعدی را پرورش دهند و گرنه اساس خانواده و حتی بقای انسان ممکن است به خطر بیفتد، چرا که یک مادر ماجراجو و هیجان خواه به دلیل تنوع طلبی قادر نیست در یک جا و با افراد خاصی بماند و زندگی یکنواختی را ادامه دهد و این حیات و تربیت فرزندان را به خطر می‌اندازد. در نتیجه جوامع زنان را به کاهش سطح هیجان خواهی سوق داده‌اند. همچنین شاید بتوان به تقویت‌های اجتماعی برای تبیین این یافته استناد کرد که در بسیاری از جوامع به ویژه جوامع سنتی و مذهبی مثل جامعه ما از دیرباز انتظارات جامعه از زنان در رفتارهای پر خطر بسیار متفاوت از مردان بوده، هست و همواره انجام رفتارهای ضد هنجاری و ضد قوانین اجتماعی از زنان انتظار نمی‌رود. از کودکی تبعیت‌جویی بالاتر، ماجراجویی کمتر، کنترل تکانه‌ها و هیجانات و غرایز به دختران آموزش داده می‌شود و رعایت آن‌ها با وقار محسوب می‌شود. دختران می‌آموزند که برای آن که موازی با کلیشه‌های جنسی خود رفتار کنند باید تنوع طلبی، اعمال ضد اجتماعی و اخلاقی را کنترل کنند، تا از سوی جامعه پذیرفته شوند. چنین انتظارات و آموزش‌های بستر گرایش به مواد را در زنان کاهش داده است. اگر چه در سال‌های اخیر به دلیل نفوذ فرهنگ غرب و تفکر فردگرایی و لذت‌جویی برای هر دو جنس از سوی جوامع غربی، گرایش به مواد مخدر و رفتارهای ماجراجویانه (هیجان خواهی بالا)در بین زنان و دختران جامعه ما نیز افزایش یافته است، اما خوشبختانه هنوز این تفاوت آشکار فرهنگی برتری خود را تا حدی حفظ کرده است.

با توجه به محدودیت‌ها، نتایج این پژوهش به دلیل ماهیت جامعه، قابل تعمیم به شهرهای دیگر نیست. همچنین، فقط در جوامع سنی ۴۰-۲۰ سال تعمیم‌پذیر است. این مطالعه از نوع گذشته‌نگر بوده است و با همه فوایدی که بر آن مترتب است، محدودیت‌های خود را نیز دارد. مهم‌ترین محدودیت این تحقیق، مشکل دسترسی به جوانان معتاد (غیر بزه‌کار) برای همکاری و پژوهش بود که موجب گردید از نمونه در دسترس استفاده شود.

در هر حال نتایج تحقیق حاضر در عرصه‌های مختلفی می‌تواند کاربرد داشته باشد. کارشناسان بهداشت به ویژه کارشناسانی که با مشکل اعتیاد سر و کار دارند، لازم است دست به یک ارزیابی شخصیتی جامعه زده، تلاش نمایند تا با صفات پر دامنه و کم دامنه شخصیتی مانند هیجان خواهی را بررسی نمایند. اگر چه هیجان خواهی یک رگه یا صفت کم دامنه شخصیتی محسوب می‌شود، اما مثل هر صفت شخصیتی دیگر بر روی یک پیوستار قرار دارد. نتایج این پژوهش نشان داد که در افرادی که گرایش به سمت مواد دارند، چنان چه شدت این صفت افزایش یابد و در انتهای این پیوستار قرار گیرد، زمینه ساز برخی رفتارهای پر خطر و آسیب‌زایی مثل مصرف مواد خواهد بود. بنابراین به نظر می‌رسد با شناسایی افرادی که از لحاظ هیجان خواهی در سطح بالای هستند و با مداخلات بالینی لازم روان‌شناسان مستقر در مراکز مشاوره ترک اعتیاد این صفت را تعدیل نموده، فرد را نسبت به شدت هیجان خواهی و نقش تخریبی آن در فرایند زندگی اجتماعی و فردی آگاه نموده، با تمرینات مداوم و هوشیاری نسبت به این ویژگی، هیجان خواهی را در این افراد کاهش داده، به حد متعادل رساند.

سپاسگزاری

پژوهشگران از همه بیماران شرکت کننده در این طرح و همچنین سازمان بهزیستی تبریز و مرند به خصوص از آقای

[Downloaded from rbs.mui.ac.ir on 2026-11-28]

[DOR: 20.1001.1.17352029.1390.9.4.8.1]

دکتر هوشنگ مهدوی ریاست محترم مرکز بازپروی شهرستان مرند که با همکاری خود امکان انجام پژوهش حاضر را فراهم کردند، قدردانی می‌کنند.

References

1. Momtaze S. Family and addiction. 1st ed. Zanjan: Mahdis Publication; 2002. p. 19-23.
2. Vazerian M. Opium, the drug that become poison. 1st ed. Tehran: Jam Jem Publication; 2003. p. 1-12.
3. Bakhshipour Rodsare A, Mahmood Alilo M. The investigate the comparative of personality traits in HIV and normal group. Journal of Psychology, University of Tabriz 2008; 3(12): 1-12.
4. Zuckerman M. Sensation seeking: beyond the optimal level of arousal. New York: L. Erlbaum Associates; 1979.
5. Haj Syed Javadi S, Mazinani R, Fadaei F, Dolat Shahi B. The role of sensation seeking in the drug abuse and the drug dependence. Rehabilitation 2007; 8(29): 53-7.
6. Rostami D. The investigate of comparative of sensation-seeking in addicts and normal group. Journal of Drug Abuse and Addictive Behavior 2004; 2(6): 23-35.
7. Huth-Bocks AC. Personality, sensation seeking and risking-taking behavior in a collage population. Journal of National Honor Socity in Psycholoy 2002; 15(6): 653-67.
8. Martins S, Storr C, Alexandre P, Chilcoat H. Adolescent ecstasy and other drug use in the national survey of parents and youth: the role of sensation-seeking, parental monitoring and peer's drug use. Addictsive Behaviors 2008; 33(7): 919-3.
9. Magid V, Maclean MG, Colder CR. Differentiating between sensation seeking and impulsivity through their mediated relations with alcohol use and problems. Addict Behav 2007; 32(10): 2046-61.
10. Jones HA, Lejuez CW. Personality correlates of caffeine dependence: the role of sensation seeking, impulsivity, and risk taking. Exp Clin Psychopharmacol 2005; 13(3): 259-66.
11. Galizio M, Rosenthal D, Stein FA. Sensation seeking, reinforcement, and student drug use. Addict Behav 1983; 8(3): 243-52.
12. Crawford AM, Pentz MA, Chou CP, Li C, Dwyer JH. Parallel developmental trajectories of sensation seeking and regular substance use in adolescents. Psychol Addict Behav 2003; 17(3): 179-92.
13. Teichman M, Barnea Z, Ravav G. Personality and substance use among adolescents: a longitudinal study. Br J Addict 1989; 84(2): 181-90.
14. Dom G, Hulstijn W, Sabbe B. Differences in impulsivity and sensation seeking between early- and late-onset alcoholics. Addict Behav 2006; 31(2): 298-308.
15. Franken IA, Muris P. BIS/BAS personality characteristics and college students' substance use. Personality and Individual Differences 2006; 40(7): 1497-503.
16. Kozlov AA, Rokhlina ML. Dependence of the formation of the addictive personality on the predisposing factors. Zh Nevrol Psikhiatr Im S S Korsakova 2001; 101(5): 16-20.
17. Hittner JB, Swickert R. Sensation seeking and alcohol use: a meta-analytic review. Addict Behav 2006; 31(8): 1383-401.
18. Mahve Shirazi M. Researches of the validity, reliability and normative of the sensation seeking scale of Zuckerman with modification of dependence on culture. Daneshvar Raftar 2008; 15(28): 35-48.
19. Woicik PA, Stewart SH, Pihl RO, Conrod PJ. The substance use risk profile scale: a scale measuring traits linked to reinforcement-specific substance use profiles. Addict Behav 2009; 34(12): 1042-55.
20. Victor HR, Grossman JC, Eisenman R. Openness to experience and marijuana use in high school students. J Consult Clin Psychol 1973; 41(1): 78-85.
21. Zuckerman M, Ball S, Black J. Influences of sensation seeking, gender, risk appraisal, and situational motivation on smoking. Addict Behav 1990; 15(3): 209-20.
22. Markey CN, Markey PM, Ericksen AJ, Tinsley BJ. Children's behavioral patterns, the Five-Factor model of personality, and risk behaviors. Personality and Individual Differences 2006; 41(8): 1503-13.
23. Ball SA, Schottenfeld RS. A five-factor model of personality and addiction, psychiatric, and AIDS risk severity in pregnant and postpartum cocaine misusers. Subst Use Misuse 1997; 32(1): 25-41.
24. Fillmore MT, Ostling EW, Martin CA, Kelly TH. Acute effects of alcohol on inhibitory control and information processing in high and low sensation-seekers. Drug Alcohol Depend 2009; 100(1-2): 91-9.

[Downloaded from rbs.mui.ac.ir on 2026-11-28]

[DOR: 20.1001.1.17352029.1390.9.4.8.1]

25. Sutker PB, Archer RP, Allain AN. Drug abuse patterns, personality characteristics, and relationships with sex, race, and sensation seeking. J Consult Clin Psychol 1978; 46(6): 1374-8.
26. Scourfield J, Stevens DE, Merikangas KR. Substance abuse, comorbidity, and sensation seeking: gender differences. Compr Psychiatry 1996; 37(6): 384-92.
27. Carton S, Jouvent R, Widlocher D. Sensation seeking, nicotine dependence, and smoking motivation in female and male smokers. Addict Behav 1994; 19(3): 219-27.

[Downloaded from rbs.mui.ac.ir on 2026-11-28]

[DOR: 20.1001.1.17352029.1390.9.4.8.1]

A gender-based study of sensation seeking in addicted and normal subjects

Zeynab khanjani[1], Nafiseh Fakhraei[2], Rahim Badri[3]

Abstract

Aim and Background: Personality traits are among the factors affecting the tendency to substance abuse. Personality evaluations have shown sensation seeking to be a particularly strong predictor of initial substance abuse across a variety of drug use categories. The aim of this study was to determine levels of sensation seeking in addicted and normal subjects while considering gender.

Methods and Materials: The present causal comparative study was performed on 90 individuals (60 male and 30 female addicts with an age range of 20-40). Accessible sampling was used to randomly select the subjects from referrers to welfare centers and outpatient addiction treatment centers in different parts of Tabriz and Marand in 2009. Based on DSM-IV-TR criteria, this group (the case group) suffered amphetamine substance abuse or dependence. The other group (control group) included 60 male and 30 female non-addicts who were among the relatives, neighbors and friends of the subjects in the case group. Overall, the study population consisted of 180 people. Zuckerman's Sensation Seeking Scale was used to collect data. Finally, data was analyzed by multivariate analysis of variance (MANOVA) and least significant difference (LSD) post-hoc test

Findings: The results revealed a significant difference between addicts and non-addicts in terms of total sensation seeking and its subscales including thrill and adventure seeking, experience seeking, and boredom susceptibility. The addicted participants scored higher than non-addicts in total sensation seeking and its subscales. In addition, the scores of male addicts were higher than female addicts in total sensation seeking and the subscales of thrill and adventure seeking, experience seeking, and sensation seeking. However, there was no significant difference between female and male addicts in experience seeking, boredom susceptibility, and disinhibition.

Conclusions: Although addiction, as a social pathology, would never be eradicated completely, it can be controlled through management, thinking and devoted attempts. Assessment of personality traits and sensation seeking in addicts provides important information for better definition, recognition, and treatment of addicts.

Keywords: Sensation seeking, Subscales of sensation seeking, Substance abuse, Gender.

Type of article: Original

Received: 01.12.2010 *Accepted: 28.07.2011*

1. Associate Professor, Department of Psychology, School of Psychology and Educational Sciences, Tabriz University, Tabriz, Iran. (Corresponding Author)
Email: zeynabkhanjani@yahoo.com
2. MSc in General Psychology, Department of Psychology, Tabriz Branch,Islamic Azad University, Tabriz, Iran.
3. Assistant Professor, Department of Psychology, School of Psychology and Educational Sciences, Tabriz University, Tabriz, Iran.

[Downloaded from rbs.mui.ac.ir on 2026-11-28]

[DOR: 20.1001.1.17352029.1390.9.4.8.1]